

2

BJERGENE HELBREDER

Flodernes udspring

Alperne er en af verdens mest formidable bjergkæder. Den blev skabt for 100 millioner år siden, da to kontinentalplader stødte sammen og i processen skubbete utallige kilometer klippe op mod himlen. Bjergene blev gennem tiden slidt ned til små bakker af vind og vejr og erosion, men så for cirka 250.000 år siden begyndte de tektoniske plader at skubbe klipperne op igen, og på grund af massive gletsjere kom Alperne nogenlunde til at ligne de bjerge, vi ser i dag.

Fra Col de Tende-passet i vest, lige over Nice, løber hovedkæden af tinder omkring 1.200 kilometer til det sydvestlige Wien og op til 200 kilometer i bredden visse steder. Den vestlige del af Alperne løber fra det nordlige Middelhav op gennem det sydøstlige Frankrig og nordvestlige Italien og derpå mod øst gennem Schweiz til Liechtenstein. Det er ofte de vestlige Alper, man tænker på og taler om, når man nævner bjergbestigning, især Piemonte, Savoyen og det vestlige Schweiz. Det er også her, Mont Blanc og Monte Rosa rejser sig som kædens højeste toppe. Den østlige del af Alperne løber over det østligste Schweiz gennem Østrig til

Wien og omfatter dele af Norditalien og Bayern i det sydlige Tyskland. Den sydlige del omfatter De Lombardiske Alper og Dolomitterne i Norditalien. Ikke mindst Dolomitterne har en særlig status som et område for bjergbestigning og klatring, men det er relativt nyt.

Alperne er høje, faktisk så høje, at de fungerer som en barriere, der adskiller det sydlige og nordlige klima i Europa. De sørger for at holde den nordlige del af kontinentet kold og fugtig og den sydlige del tør og varm. Fra Alperne flyder også tre af Europas vigtigste floder: Rhinen løber gennem Tyskland og helt ud til Nordsøen, Po flyder i Italien og ud i Adriaterhavet, og Rhône springer fra Valais i Schweiz og munder ud i Middelhavet.

Alperne er unikke i forhold til mange andre bjergkæder på kloden. Den lave snegrænse og de lavthængende gletsjere skaber en stærk visuel kontrast mellem grønne enge og isklædte bjergtinder, mellem frodigt og goldt, som man ikke ser mange andre steder. I dag er det efterhånden blevet sværere at finde sne i Alperne om sommeren, men man skal forestille sig, at verden og klimaet var meget anderledes for bare 100 år siden. Alperne var kolde dengang. De høje tinder var altid dækket af sne, sommer og vinter, og gletsjerne strakte sig længere ned i dalene, end de gør i dag. I 1690 bad beboerne i Chamonix endda om at få besøg af biskoppen af Annecy, så han kunne uddrive de gletsjere fra dalen, der truede med at kvæle deres samfund. Det må have virket, som man kan se i Chamonix i dag.

Drager og videnskab

Selvom Alperne med tiden er blevet civiliserede og turistede, kan man stadig finde smukke lommer af vildnis, og ligesom dengang for flere hundrede år siden kan man se bjergbukke og gemser hoppe akrobatisk mellem afsatser på klippevæggene. Nogle steder kan man stadig fange skyggen af en af de mægtige lammegribbe, der svæver over dalene på jagt efter ådsler. Og kommer man for tæt på et af de små huller på engene i højlandet, kan man nogle gange høre murmeldyrets høje pibende lyde, mens det piler afsted for at advare sine venner om den

Store dele af Alperne var op til midten af 1800-tallet ukendt territorium og derfor et sted, hvor fabeldyr kunne husere. Den schweiziske videnskabsmand Johann Jakob Scheuchzer skrev i sin *Itinera per Helvetiae Alpinas Regiones* fra 1702-10 om de drager, som levede mellem de høje tinder.

fare, der nærmer sig. I gamle dage var det dog ikke menneskene, der var de mest farlige i Chamonix.

Alpernes tinder var gennem århundreder hjemsted for trolde, hekse og drager. Under hekseprocesserne, der kulminerede i 1580-1630 i Vesteuropa, mente man, at heksene søgte tilflugt i bjergene. Hvor var det for eksempel vores hjemlige hekse fløj til? Bjerget Bloksbjerg eller Brocken, der er den højeste tinde i Harzen.

Så sent som i 1723 skrev en anerkendt forsker fra Zürich ved navn Johann Jakob Scheuchzer (1672-1733) et kapitel i sin bog *Itinera per Helvetiae Alpinae Regiones* om de drager, som levede der. Han beskrev detaljeret, hvordan nogle drager havde krop fra en slange og hoved fra en kat og andre havde slangetunger, skælledede ben og behårede haler. Bogen var et videnskabeligt studie af Alperne som helhed ud fra ni rejser, som han havde foretaget fra 1702 og tyve år frem. Scheuchzer blev i samtiden opfattet som en moderne tænker, da han både var fortaler for Isaac Newtons (1643-1727) teorier om tyngdekraft og var imod dødsstraf til hekse. Samtidig gjorde han dog også en del observationer, som stemte meget lidt overens med virkeligheden. For eksempel skrev han i sin bog, at nogle gemser var født med sten i maven, der gjorde, at de var immune overfor jægerens kugler. Nogle af hans teorier var absurde, men hans geologiske og botaniske undersøgelser var faktisk med til at vise vejen for fremtidige videnskabsmænd.

Og at der levede drager i bjergene, var der naturligvis flere beviser på. For eksempel havde man fundet en dragesten i Lucerne, som tilsyneladende var blevet tabt af en flyveøgler på afveje. Den kunne både kurere indre blødninger, dysenteri og næseblod, hvis den da bare var blevet skåret ud af hovedet på en sovende drage.

Det hæslige landskab

Drager var ikke den eneste grund til, at man skulle holde sig fra bjergenes tinder. Først og fremmest mente man, at Alperne var grimme, kolde og ukomfortable. Det var en opfattelse, der især hang sammen med renæssancens syn på naturen. Før 1700-tallet anså man generelt

det kultiverede landskab som skønt og attråværdigt og naturen som uharmonisk og fjendtlig. Enge, marker og haver var værd at beskæftige sig med, men bjerge skulle man helst undgå.

Det mente også Ludvig Holberg (1684-1754), der på sin store Europarejse i 1714-1716 krydsede Alperne. I Savoyen bemærkede han, at landskabet var hæsligt, fuldt af stejle klipper, og i hans rejsebeskrivelser finder man ikke noget, der bare ligner glæde over naturens mangfoldighed eller skønhed. For nogle rejsende repræsenterede Alperne simpelthen et isnende helvede, der var for frygteligt til at beskue. Der var dem, som måtte føres med bind for øjnene over passene, da bjergenes grusomhed var for meget for deres sensitive blik. Lang tid før Holberg var munken Master John de Bremble fra Canterbury heller ikke begejstret. "Min blækbeholder var fyldt med is, mine fingre nægtede at skrive, mit skæg var stift af frost, og min ånde forvandlet til en lang istap... Herre, lad mig vende hjem til mine brødre, så jeg kan advare dem mod at komme til dette forpinte land", meddelte han sin overordnede i 1188.

Gennem adskillige århundreder troede man, at en let hosten eller vingeslagene fra et insekt kunne sætte en lavine i gang. Og hvis du ikke stødte på en trolld, drage eller afgud, kunne du risikere at rende ind i de mennesker, der boede der, og det var næsten endnu værre. Det var nemlig ofte samfundets udstødte. Bjergbønderne i Dauphiné, Piemonte og Tyrol var berømte for deres selvstændighed og robusthed, og i Schweiz var denne karakteristisk gjort til myte i form af fortællingen om Wilhelm Tell. Men fattigdommen i Alperne var stor, før turismens indtog. Jorden var svær at dyrke, og man forlod sig mest på kvæg og får, som blev drevet op i højlandet om sommeren og gennet ned i dalene om vinteren.

Adskillige bønder i de isolerede bjerglandsbyer led af forstørret skjoldbruskkirtel, hvilket kunne give dem et lidt specielt udseende. Værre var det dog for dem, der var ramt af kretinisme, der viste sig ved hæmmet vækst, skader på nervesystemet og lav intelligens. Ifølge Jim Ring, forfatteren til *How the English Made the Alps* fra 2001, var begge sygdomme forholdsvis udbredt blandt bjergenes beboere, da de manglede jod i kosten. Det var et sted, man hurtigst muligt skulle passere ad

de prækære ruter, som romerne i sin tid havde anlagt for at forbedre kommunikationsvejene i det vidtstrakte Romerrige, og som først rigtigt blev restaureret, da Napoleons soldater i 1796-1797 skulle bruge dem til at invadere Italien.

For de unge mænd og kvinder, som drog på dannelsesrejse under renæssancen, skulle bjergene krydses i al hast på deres vej til Sydeuropa. De fleste kom fra Storbritannien med skib fra Dover til Oostende. De fortsatte til Paris og Genève, hvorfra de styrede mod den vestlige civilisations højborge, Torino, Firenze og Rom. Dannelsesrejsen var et overgangsritual for adelige og i nogen grad borgerlige mænd og kvinder, hvor de kunne suge til sig af fordums lærdom, lade sig inspirere af oplysningstidens filosoffer og knytte bånd til royale familier og fremtidige alliancepartnere.

Flytter ikke bjerge

Alperne var en massiv, besværlig og farlig forhindring for de nye globetrottere. "Før vendepunktet i 1800-tallet ville en civiliseret person sandsynligvis have betragtet Alperne med absolut skræk", som Leslie Stephen skrev i *The Playground of Europe*, men som han antyder, ændrede holdningen sig radikalt i løbet af ganske kort tid. Årsagen var blandt andet den gryende oplysning: Litteraturen kan måske ikke flytte bjerge, men den var med til at ændre folks syn på dem.

Teologen Thomas Burnet (1635-1715) fik eksempelvis med *The Sacred Theory of the Earth* fra 1681 stor betydning for den europæiske opfattelse af Alperne. Burnet beskrev bjergene som frygtelige, men også majestætiske. Han mente, at de var ruiner fra en verden før syndfloden. En verden, der havde været glat og rund, før syndfloden skabte det landskab, som mennesket nu måtte leve i. Burnet mente, at Alperne udøvede en fascinerende indflydelse på den menneskelige psyke. Deres uendelighed var skræmmende, men kunne også skabe en vidunderlig følelse af beundring: "Naturens største objekter er som udgangspunkt de flotteste at beskue, synes jeg, og ved siden af himlens umådelige hvælving samt universets uendelige stjernebesatte regioner, er der intet,

som ved det blotte øje giver mig mere nydelse end det endeløse hav og de majestætiske bjerge”.

I alliance med andre litterater, filosoffer og poeter såsom Jean-Jacques Rousseau (1712-1778), Percy Bysshe Shelley (1792-1822), Samuel T. Coleridge (1772-1834) og William Wordsworth (1770-1850) udbredte Burnet en ny opfattelse af bjergene, som indenfor et par århundreder blev dominerende i hele den vestlige verden. De var ikke længere grimme, men sublime. En manifestation af Guds skaberværk, der skulle opleves.

At mennesket i løbet af så relativt kort tid kunne ændre sit syn på den vilde natur, er et bevis på, hvor meget vores kulturelle filter betyder for den måde, vi anskuer verden på. Vi ser et landskab, men vi ser også det, vi har fået fortalt, at vi skal se. Hvem kan betragte en dugfrisk bjergeng i Schweiz uden at høre melodier fra *The Sound of Music* for sit indre øre eller se Heidi fra de næsten 150 år gamle romaner af samme navn løbe gennem græsset? De litterære skildringer så at sige *trak* det moderne menneske op i bjergene, men der var også en række andre faktorer, som var med til at *skubbe* folk væk fra de voksende storbyer og ud i naturen.

Mod det ukendte

Perioden omkring den franske revolution, som denne fortælling om bjergbestigningens historie tager sit udgangspunkt i, var nemlig præget af en eksplosiv udvikling i Europa. Fra 1780'erne og 150 år frem skete der en teknologisk udvikling, som senere er blevet beskrevet som den industrielle revolution. Den foregik ikke kun i byerne, men også ude på landet, hvor produktiviteten steg voldsomt ved hjælp af ny teknologi. Det var ikke mindst det agrikulturelle kvantespring, der gav næring til industriens udvikling, og transformationen bragte ikke kun økonomiske, politiske og sociale forandringer med sig, men også kulturelle.

Tre vigtige fænomener, der kom til at spille en væsentlig rolle for den moderne bjergbestigning, var urbaniseringen, befolkningsekspllosionen og fremkomsten af et europæisk borgerskab. Udviklingen er især interessant i Storbritannien, da den tidlige bjergbestigning og